

Identitet som en social konstruktion

Hvordan skabes den personlige integration eller sammenhæng i en multikulturel tidsperiode, hvor der hele tiden skal vælges?

Her vil Giddens svare, at identitetsarbejdet er en personlig og fremadrettet konstruktion, hvor den enkelte løbende opbygger et billede eller en fortælling om sig selv. Det vigtige for den enkelte i det multikulturelle samfund er at kunne skabe og håndtere en samlet opfattelse eller »arbejdsmodel« af sig selv. Det sker gennem uddannelse og tilegnelse af færdigheder og kompetencer, hvorigennem den enkelte lever op til de udfordringer, som samfundet stiller. Det sker ud fra valg af livsstil, mode, sprog, præferencer, holdninger m.v. tilpasset den »sociale arena«, dvs. den konkrete situation, man befinder sig i.

Kulturens vigtige daglige udbud af reklamer, levende billeder, musik, tekster og modeller – herunder opfattelser af, hvad det vil sige at være ung kvinde eller mand her i begyndelsen af det 21. århundrede – griber afgørende ind i konstruktionen af selvet.

Konstruktionen af den personlige identitet vokser ud af erfaringerne fra begivenheder, hændelser og indsatser – men disse involveringer er et stykke ad vejen også skabt af en selv. Ikke nødvendigvis »iscenesat«, men situationer, man gik ind i – fordi de gav en mulighed for at vise, hvad man stod for, eller hvad man kunne klare. Man valgte situationerne, fordi man dermed også valgte sig selv.

Lone på 29 år

Lone er butiksleder i en Fona i en mellemstor sjællandsk provinsby. Hun har omsider erkendt, at hun er lesbisk, og hun giver dette råd til andre:

»Man må tage nogle chancer og turde stole på dem, der er ved siden af én. Det der med at jeg ikke følte noget, det kunne bare ikke klares ved hele tiden at blive skubbet væk. Det blev

for meget til sidst. Jeg har gået mange år med skyklapper. Ikke at jeg ikke har haft det godt, men jeg har ikke konfronteret mig selv med tingene, og det er først nu, jeg er begyndt at blive voksen og høre, hvordan andre folk har det i deres liv. Min største drøm har altid været at komme til en gammel elevfest i en stor, fed Audi, bare for at blære mig. Men nu betyder det mere at hvile i mig selv, være glad og tilfreds i det, jeg laver«.

Om 5-10 år håber hun, at hun bor i et hus, gerne med en jævnaldrende kæreste. Kvindeligt.

»Det er o.k. med børn, hvis den anden gerne vil. Men mit liv bliver nok ikke så normalt igen«. (Kilde: Lone er fra Mars. Kronik af Marie Louise Kjølbye i *Information*, 22. november 2003).

Der er tale om en vekselvirkning mellem person og omverden, hvor det afgørende er, at vi i identitetsarbejdet søger frem mod en konstruktion af et selv eller en identitet, der giver en overensstemmelse i vores erfaringer om os selv. Vi får samling på de mange sociale identiteter og når gradvis frem til en kerne, vi opfatter som os selv. Der skabes en personlig identitet, blandt andet ved at man sætter ord på sig selv: »Jeg er sådan og sådan ...«, »jeg gør altid sådan ...«, »jeg foretrækker ... fordi jeg ved med mig selv ...« osv. Vi skaber gradvis det billede af os selv, vi kan leve med – både som producent og skaber af billedet: *jeg er ansvarlig* – og som betragter af det: *jeg vurderer mig selv*. Man bliver til – som hovedperson i en fortælling, der aldrig bliver helt færdig. Det er en fortælling, der tages op og repeteres ved bestemte lejligheder, den udvides ved andre lejligheder, den omdigtes en smule, når det er nødvendigt, den fornyes måske efter oplevelsen af stærke begivenheder: »Jeg blev aldrig den samme igen«. Eller fortællingen må revideres efter bitre oplevelser. Tænk fx på de rystelser, som kærestesorg kan medføre. Det er ikke en konstruktion »ud af den blå luft«; der skal være en rimelig overensstemmelse i både den biografiske realitet – og den sociale konsensus, dvs. hvad andre vil

acceptere som sandheden. Men det er en opbygning af en personlig fortælling, der begrundes, forklarer og retfærdiggør en bestemt social og personlig identitet. Hele denne konstruktive proces omkring den sociale og personlige identitet sker i et tæt samspil med andre: i skiftende grupper eller »arenaer«.

Identitet er knyttet til sociale arenaer

Unge lever i dag et udadvendt liv i mange sociale og kulturelle arenaer – uddannelsessteder, sportsverdenen, diskoteker og cafeer, netværk af jævnaldrende og slægtinge, lokalområdet og foreninger, erhvervstilknytningen og »gruppen af gamle venner, der mødes af og til« – eller »vores læsegruppe, der stadig ses lidt i ny og næ«. En arena er en social-kulturel niche, der har den særlige betydning i identitetsdannelsen, at den fastholder bestemte billeder af én i forhold til de andre – og giver den ydre stabilitet, der skal til for »indtil videre« at fastholde også det indre billede. En dag er det indre billede ude af trit med arena-identiteten, og her er tidspunktet så kommet for et opbrud – og søge forankring i nye og andre arenaer.

En arena er således ofte ensbetydende med en gruppe af fx jævnaldrende eller slægtinge, men kan også omfatte en langt mere organiseret verden med struktur, rollehierarki og kompetenceudvikling som fx i fodboldklubben og på uddannelsesstedet. Arenaen kan også være et løst mødested, der har tilfældighedskarakter, men dog en vis stabilitet tilvejebragt over en kortere tidsperiode, fx cafe-netværket. Det fælles for disse arenaer er, at de hver især udgør et socialt netværk af kontakter, hvor der er mulighed for »præsentation«, »genkendelse«, »korrektion« og »bekræftelse« – af én selv.

En person bliver i en arena nøjagtig så længe, som den identitet, der er skabt og fastholdt i arenaen, opleves konstruktiv i den fremadrettede personlige proces – frem mod en sammenhæng. Det kan betyde et vist flak-

kende, rastløst og udadvendt liv med tilhørsforhold til mange arenaer. Det giver imidlertid også mulighed for afprøvninger og refleksioner – både personlige og i gruppen.

Unge sundhedstilstand

At en forholdsvis stor andel af de unge selv oplever, at de har problemer af mere personlig art, bekræftes af en undersøgelse af de 11-15-åriges sundhed. Undersøgelsen har siden 1984 regelmæssigt spurgt et repræsentativt udsnit af unge om deres syn på sig selv og egen sundhed. Det viser sig her, at pigerne er mere udsatte for problemer af denne art end drengene. Endvidere kan man – måske overraskende – konstatere, at problemerne tilsyneladende har været stigende gennem de sidste 20 år.

Men udvikler den enkelte så mange forskellige arena-identiteter? I hver eneste arena vil der være bestemte sociale og kulturelle betingelser, der skaber deres egen sociale tilpasning – og hos den enkelte en egen arena-betinget opfattelse af, hvem man selv er, og hvad man står for. Det vil sige en social identitet knyttet til den bestemte arena: I én bestemt arena opfattes man på én bestemt måde (= tilsyneladende identitet).

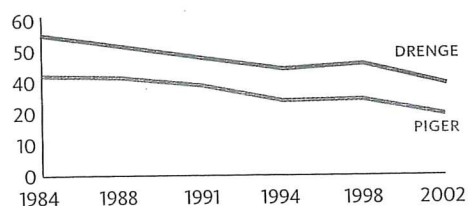
Men en arena påvirker også den faktiske identitet: Arenaen skaber en persons egenskaber. Megen forskning af sociale grupper eller arenaer, og deres indflydelse på den enkelte, har klart dokumenteret, at en gruppe påvirker det enkelte medlems rolle, egenskaber og selvopfattelse (se i øvrigt kap. 12 om livet i grupper). Man forsøger at opleve sig selv i overensstemmelse med gruppens forskrifter og handler derefter. Det er kendt fra grupper under ekstreme forhold, fx fangegrupper, soldaterdelinger i krig og kriminelle bander, men er også dokumenteret som gældende for grupper i uddannelses-systemer og i kammeratnetværk.

Fx viser det sig, at jo mere lukket gruppen er i forhold til omgivelserne, og jo mere konfliktfyldt forholdet er, desto større krav om konformitet, dvs. fælles fodslag og identitet, er der blandt gruppens medlemmer.

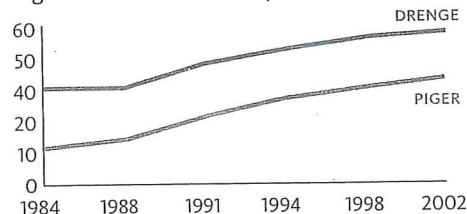
dt liv med til-
: Det giver imid-
prøvninger og
ge og i gruppen.

de unge selv op-
f mere personlig
gelse af de 11-15-
n har siden 1984
esentativt udsnit
elv og egen sund-
erne er mere ud-
e art end drenge-
åske overrasken-
ne tilsyneladende
de sidste 20 år.
e så mange for-
hver eneste are-
sociale og kultu-
r deres egen so-
i enkelte en egen
; hvem man selv
et vil sige en so-
. bestemte arena:
s man på én be-
de identitet).
også den faktiske
en persons egen-
f sociale grupper
ydelse på den en-
ret, at en gruppe
lems rolle, egen-
e i øvrigt kap. 12
orsøger at opleve
se med gruppens
fter. Det er kendt
eme forhold, fx
inger i krig og kri-
så dokumenteret
er i uddannelses-
etværk.
nere lukket grup-
lserne, og jo mere
desto større krav
es fodslag og iden-
ens medlemmer.

Figur 1: procent, som har et meget godt helbred blandt 15-årige

Figur 2: procent, som den sidste måned har taget medicin mod hovedpine

(HBCS-undersøgelsen, se www.hbcs.dk og *Sundhed på vippen*, red. af Jørgensen, Holstein & Due, Hans Reitzel, 2004)

Det betyder lighed indadtil – over for en markeret forskel udadtil. Man taler i den forbindelse om en »kollektiv« identitet eller »negativ« identitet, der kan få de enkelte medlemmer til at udføre handlinger, de ellers ikke ville udføre, og om at den enkelte afskriver sin egen individualitet til fordel for underkastelse i forhold til en gruppenorm. Man kan her tale om »depersonalisering«.

Men kan det så lykkes for den enkelte at opnå en personlig, en mere »overordnet« og samlet identitet, der kan bygge på erfaringerne fra de enkelte sociale arenaer? Kan de forskellige sociale identiteter, nemlig den tilsyneladende og den faktiske, udgøre grundlaget for en mere personlig identitet: en kerneidentitet?

Disse problemstillinger er i psykologien blandt andet diskuteret som et spændingsfelt mellem »rolle« og »selvopfattelse« og mellem »social identitet« og »personlig identitet«. I begge tilfælde er rollen og den socia-

le identitet mere udvendig i forhold til den personlige identitet, der anses for individualitetens inderste centrum og baseret på en vished, der skal tilegnes i en mere personlig forstand. En grundlæggende psykologisk opfattelse er, at en personlig identitet er forudsætningen for, at der i det hele taget kan opnås en distance til den arena-identitet, der er mere eller mindre kortvarig. Der vil formentlig altid være tale om en konstant vekselvirkning mellem de mange arena-identiteter og den mere personlige identitet.

Identitet og livsstil

Kulturen indgår som livsstil på en direkte og konkret måde i den enkeltes identitetsproces. Det sker først og fremmest i en integration i den kultur, man vokser op i. Her overtages vigtige værdier, normer og handlemønstre, der bliver det filter, hvor igenem alt andet opfattes og forstås. For unge med en minoritetsbaggrund er det derfor indlysende, at selve identitetsdannelsen dermed er stillet over for en enorm udfordring: Der skal bygges bro mellem to kulturer (se nedenfor).

Men kulturen indgår også gennem personlige og konkrete valg med hensyn til udseende og deltagelse i kulturelle aktiviteter. Det er valg af tøj og modestil, personlig og kropslig udsmykning – tænk fx på tatovering og piercing – præferencer med hensyn til musik og smag i det hele taget, det er sproglig fremtræden gennem brug af sproglige udtryk og særlige måder at tale på.

Tilhørsforholdet til gruppen af unge kan bl.a. markeres ved hjælp af sproget og dermed ved hjælp af engelske lån. En pige i 3. g har i en kommentar til brugen af engelske lån i dansk skrevet: »Det er helt vildt sjovt. Det er en form for ungdomssprog. Hvis de 'ældre' begyndte på det, ville det nok miste det 'cool', der er i det.« Og en pige fra 2. g skriver, at hun »indimellem udgiver sig for at være englænder, fordi man på en måde kan spille

en rolle, altså man er jo ikke englænder, men når man taler lever man sig ind i rollen som én. Derfor er det rart en gang imellem at være en anden person.»

(Kilde: *Nyt fra Sprognævnet* – 2003 nr. 1)

Den enkelte formulerer i sin livsstil sin egen fortælling om sig selv: Man præsenterer sig i sin livsstil, man opleves af andre i denne livsstil – og man får tilbagemeldinger på sig selv fra sine forskellige livsstilsvalg.

Livsstil er valg af rolle, social identitet, gruppetilhørsforhold og dermed også holdning. Et udseende og en »stil« er en del af den personlige søgeproces, og hvis den accepteres af andre og en selv, overtages den som noget, man identificerer sig med.

Gennem livsstilsvalg prøver man sig selv af og får vigtige tilbagemeldinger fra andre: Slog man til, levede man op til rollens krav? Eller man opnår gennem valg af livsstil at ligne andre og dermed få andel i en slags fælles-identitet.

Derfor er det i ungdomsperioden afgørende at få lejlighed til at eksperimentere med sig selv og ikke blive fastlåst i krav om en bestemt social og personlig identitet. Denne eksperimentering i søgeprocesserne sker især i samspil med jævnaldrende kammerater og i et intenst gruppeliv, hvor det er vigtigt at være accepteret af gruppen og leve op til de herskende normer i gruppekulturen. Det vil sige »være med« og »være in« – og være tjekket, og ikke mindst fremtræde selv-sikker og »urørlig«.

Forskellige grupper har forskellig kultur og livsstil, klart farvet af alderstrin, kultur og social baggrund. Nogle af de betegnelser, der er anvendt på disse subkulturelle grupperinger blandt unge er »mainstream«, »traditionalister«, »popkultur«, »hiphop« og »radikal modkultur«.

Det vigtige er, at livsstilen giver mulighed for at komme i gang med en fortælling om sig selv, og denne fortælling bliver til en social identitet, der bekræftes i samspillet med de andre inden for gruppekulturen og i den sociale arena. Det er også her, der sker en

nuancering af identiteten, en udvikling af den – og måske fornyelse af den.

Livsstil og kultur rummer en umådelig rigdom af budskaber, der kan indgå i den enkelte præsentation af sig selv; man vælger fx at blive fan af en bestemt musikgruppe, køber T-shirts med billeder af gruppen, får samme frisure som forsangeren, osv. Som sådan er der tale om en kommerciel udnyttelse af unges behov for kulturelle signaler i en spiralproces uden ende. Men man kan også vælge at se moden, musikken, videoen som tilbud om valg af livsstil. Særlig markant ses dette på musikområdet, hvor valg af genre, bl.a. rock, heavy metal, pop, soul, funk etc., formidler værdier og sociale grupperinger – både for dem, som lytter til musikken, og for dem, som udfører den. Musik er på denne måde ikke bare lyd – det er også tekster, historie, uendelige mængder af symboler, fortolkninger og værdiorienteringer.

De kulturelle symboler fra musik, sport, mode indgår med deres forskellige genrer og fremstillinger i sammenhængende subkulturer eller delkulturer, med egen æstetik, dvs. kunstregler, egne tilgængelige symboler og et udbud af forbrugsmuligheder. Derved bliver de vigtige bestanddele i en produktion af social og personlig identitet. Som den skabes af den enkelte »foran spejlet« – og i arenaens fællesskab som afprøvning af livsstil.

Identitet og uddannelse

Valg af uddannelse og deltagelse i et uddannelsesforløb er ungdomstidens største projekt. Her skal der samfundsmæssigt lægges grunden for en fortsat økonomisk udvikling, derfor lægges der stor vægt på, at unge kommer i gang med en uddannelse og får den afsluttet. Det giver et pres i retning af at få truffet de rigtige valg på det rigtige tidspunkt: hvad skal jeg være, hvad kan jeg blive, er det noget for mig, egner jeg mig til det?